

Avdelningen för Krisberedskap och civilt
försvar
Maria Carlund
Maria.carlund@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Försvarsdepartementet

Socialstyrelsens yttrande över betänkandet - Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret (SOU 2025:86)

Försvarsdepartementets diarienummer: FÖ2025/001190

Socialstyrelsen har beretts möjlighet att lämna yttrande över betänkandet *Redo! En modern utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret*. Yttrandet utgår från Socialstyrelsens verksamhetsområde och myndighetens ansvar som sektorsansvarig myndighet.

Sammanfattning

Socialstyrelsen tillstyrker i huvudsak utredningens förslag med följande synpunkter:

- Socialstyrelsen ställer sig positiv till ökade förutsättningar för att öka tillgången till personal och uthålligheten inom det militära försvaret.
- Socialstyrelsen avstyrker förslaget att krigsplacering i värnpliktsreserven inte ska vara begränsad i tid.
- Utredning för konsekvenser för det civila försvaret eller totalförsvaret har inte ingått i utredningens uppdrag men är enligt Socialstyrelsen nödvändiga att beakta i det fortsatta arbetet.
- Det är av betydande vikt att det finns ett tydligt och strukturerat samrådsförfarande för att hantera eventuella konkurrenssituationer mellan Försvarsmaktens och den civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisationer.

Särskilda synpunkter

Kap. 6 Försvarsmaktens behov av värnpliktig personal med vissa nyckelkompetenser

Socialstyrelsen vill betona att många av de kompetenser, inom hälso- och sjukvårdsområdet som Försvarsmakten bedömer vara nyckelkompetenser i den egna organisationen också är av betydande vikt för det civila försvaret som en del av totalförsvaret.

Det är avgörande för totalförsvarets förmåga i sin helhet att Försvarsmaktens behov av nyckelkompetenser tillgodoses utifrån totalförsvarets behov. De individer med hälso- och sjukvårdskompetens som kan komma att utgöra nyckelkompetenser i Försvarsmaktens organisation kan antas vara samma individer som den civila hälso- och sjukvården har behov av för det civila försvaret. Den civila hälso- och sjukvården är en viktig del i totalförsvaret genom att dels ge stöd till det militära försvaret, dels att ombesörja vård till civilbefolkningen.¹ Socialstyrelsen anser att hänsyn måste tas till den civila sjukvårdens behov i krigsorganisation när sjukvårdskompetenser rekryteras till Försvarsmaktens krigsorganisation, inte minst om sådan rekrytering sker genom riktade insatser.

Utredningen har inte berört frågor kring samrådsförfarande. Socialstyrelsen anser att det är av betydande vikt att det finns ett tydligt och strukturerat samrådsförfarande för att hantera eventuella konkurrenssituationer mellan Försvarsmaktens och den civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisationer.

Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning om att det kan finnas skäl att i framtiden överväga förändringar i totalförsvarsplikten. Utredningen beskriver olika åtgärder som syftar till att öka Försvarsmaktens tillgång till värnpliktig personal med olika nyckelkompetenser genom till exempel höjd åldersgräns för mönstring och kompletterande system för mönstring och inskrivning för värnplikt senare i livet. Om dessa åtgärder kommer att utredas vidare vill Socialstyrelsen framhålla vikten av att inkludera eventuella konsekvenser för det civila försvarets förmåga att tillhandahålla vård och omsorg. Att höja mönstringsåldern innebär i praktiken att individer som utbildat sig till exempel sjuksköterskor och läkare kan kallas till mönstring och skrivas in för värnplikt istället för att deras kompetens används i det civila försvaret.

8.6 Övervägande och förslag

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om utökning av beredskapstjänstgöring och vill lyfta fram att förslaget omfattar alla totalförsvarspliktiga individer. Det kommer därför även att omfatta de individer som krigsplaceras med civilplikt i hälso- och sjukvården. All tjänstgöring innebär en inskränkning av individens frihet, och kan leda till ekonomiska bortfall. Tjänstgöringen bör därför i praktiken användas endast när det är absolut nödvändigt.

Socialstyrelsen menar att det kan finnas anledning att ta bort eller höja 180-dagarsgränsen för beredskapstjänstgöring per totalförsvarspliktig och i stället begränsa antalet dagar per tjänstgöringstillfälle. Som utredningen betonar bör tjänstgöringen i praktiken begränsas så långt som möjligt för

¹ Målet för civilt försvar är att ha förmåga att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, inom ramen för Natos kollektiva försvar och uppgifter i övrigt, bidra till det militära försvarets förmåga, skydda civilbefolkningen samt upprätthålla försvarsviljan och motståndskraften mot externa påtryckningar. Att skydda civilbefolkningen innebär att bereda skydd, rädda nödlidande och ombesörja vård. Totalförsvaret 2025–2030 Prop. 2024/25:34, sid 62

individen. Socialstyrelsen delar utredningens förslag att så långt som möjligt fördela beredskapstjänstgöringen mellan de totalförsvarspliktiga.

9.5.2 En förlängd skyldighet att fullgöra värnplikt för tidigare anställda yrkesofficerare och reservofficerare bör införas

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om värnpliktig som tidigare har varit anställd som yrkesofficer eller reservofficer i Försvarsmakten i minst ett år ska värnplikt gälla till och med slutet av det kalenderår som han eller hon fyller 70 år. I praktiken innebär förslaget att individer kan vara ianspråktaga av det militära försvaret i ytterligare 23 år jämfört med idag. Socialstyrelsen anser att Försvarsmaktens ianspråktagande av individer under längre tid än i nuläget ökar kraven på och behovet av ett enhetligt och tydligt förfarande för samråd mellan aktörer i totalförsvaret. Det är viktigt att representanter för det civila- och militära försvaret kan mötas på samma villkor för att gemensamt avgöra var en individ gör störst nytta för totalförsvarets samlade förmåga.

10.7.2 Krigsplacering i Försvarsmaktens personalreserv ska inte vara tidsbegränsad

Socialstyrelsen avstyrker förslaget att krigsplacering i värnpliktsreserven inte ska vara begränsad i tid. Att individer som inte längre aktivt nyttjas och repetitionsutbildas i Försvarsmaktens krigsorganisation ska kvarstå i personalen (*värnpliktsreserven*) innebär i praktiken att individer som gjort militär grundutbildning som värnpliktig är i ianspråktaga av Försvarsmakten till utgången av det år personen fyller 47 år. Individen kan under tiden inte ianspråkta av sin nuvarande arbetsplats, exempelvis inom civil hälso- och sjukvård.

Ett system där individer automatiskt ianspråkta av Försvarsmakten under en mycket lång tid kräver ett utarbetat system för samråd mellan Försvarsmakten och aktörer i det civila försvaret för att avgöra var individens kompetens är till störst nytta för totalförsvaret.

I nuvarande bestämmelser för den tid en värnpliktig kvarstår i reserven sedan senaste tjänstgöringstillfälle, är den maximala tiden densamma för värnpliktiga och civilpliktiga. Totalförsvarsplikten bör så långt som möjligt vara likvärdig för individer som skrivits in, oavsett om det är till civilplikt eller värnplikt, för att systemet ska uppfattas som rättvist av den pliktige. Det finns därför ett syfte med att låta maxgränsen för krigsplacering efter senaste tjänstgöringstillfälle vara 10 år, även i fortsättningen.

11.9.2. Ersättningen under värnpliktigas tjänstgöring bör höjas

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning om ersättning under värnpliktigas tjänstgöring. Ersättningen för civilpliktiga och värnpliktiga

regleras gemensamt. En höjd ersättning för värnpliktiga skulle därför innebära en höjd ersättning även för civilpliktiga, vilket innebär att ytterligare utredning om konsekvenser kan behövas.

18.2.1 Förslagets konsekvenser i form av kostnader och intäkter för staten, kommuner, regioner, företag och andra enskilda

Socialstyrelsen instämmer i utredningen konsekvensbeskrivning om att förslagen kan komma att innebära ökade utgifter och bortfall av arbetskraft för arbetsgivare vars anställda behövs inom det militära försvaret. Inom beredskapssektor hälsa, vård och omsorg är personalförsörjning en utmaning redan i fredstid och Socialstyrelsen vill betona vikten av samråd och konsekvensutredning som omfattar konsekvenser för den civila hälso- och sjukvården i totalförsvaret. Den civila hälso- och sjukvården och tillgång till personal är avgörande för att kunna säkerställa patienters rätt till hälso- och sjukvård. Det bör också noteras att förslaget kan få konsekvenser även för omsorg inom socialtjänstens område.

SOCIALSTYRELSEN

Taha Alexandersson

Maria Carlund